

MORÁLNY HAZARD HUMANITÁRNEJ INTERVENCIE. POZITÍVA. NEGATÍVA.

MORAL HAZARD OF HUMANITARIAN INTERVENTION. ADVANTAGES AND DISADVANTAGES.

*Suzan Kodrazi*¹

Hlavným cieľom tohto článku je prispieť ku komplexnému zmapovaniu stavu súčasného poznania konceptu morálneho hazardu tak, aby bolo možné v rámci budúceho výskumu vytvoriť kompaktný prehľad existujúceho teoretického základu morálneho hazardu humanitárnej intervencie. Vzhľadom k tomu, že jednou z najvýznamnejších prekážok rozvoja tohto konceptu je nekoncentrovanosť a roztrúsenosť informácií, článok sa koncentruje špecificky na identifikáciu slabých a silných stránok konceptu a ich analýzu, čím sa pokúša tento nedostatok prekonať. Ambíciou zvoleného prístupu je príprava základného teoretického rámca pre adresovanie otázky, do akej miery (a či vôbec) je morálny hazard využiteľným a efektívnym interpretačným prostriedkom analýzy okolností vzniku humanitárnej intervencie.

Kľúčové slová: morálny hazard, humanitárna intervencia, Kuperman

The main aim of this article is to contribute to a complex evaluation of the current stage of knowledge regarding the concept of moral hazard of humanitarian intervention so that it is possible to create a compact review of existing theoretical framework of the moral hazard of humanitarian intervention in the future research. Due to the fact that scattered and diffused information has been identified as one of the key obstacles hindering the development of the concept, the goal of this article is to specifically concentrate on the identification of the concept's advantages and disadvantages as well as their analysis so that this drawback can be overcome. The ambition of this approach is to establish the basic theoretical framework of the concept so as the question to what extent (or rather

¹ Ing. Suzan Kodrazi. Středisko mezinárodních studií Jana Masaryka, Fakulta mezinárodních vztahů, Vysoká škola ekonomická v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3, e-mail: suzan.kodrazi@gmail.com, GSM: 00420 608 841 742.

Suzan Kodrazi je studentkou 5. ročníka doktorského štúdia na VŠE v Prahe, v rámci ktorého sa zameriava na politické a kultúrne otázky spojené s Balkánom. K užšej oblasti jej skúmania patrí problematika vzťahov Kosova a Srbska, intervencia NATO z roku 1999 a rozširovanie EÚ smerom na Západný Balkán.

whether) the moral hazard is an effective interpretation means of the analysis of circumstances leading to a humanitarian intervention can be addressed.

Key words: moral hazard, humanitarian intervention, Kuperman

JEL: D03, D71, Z19

1 ÚVOD AKO VYMEDZENIE PROBLÉMU

Koncept morálneho hazardu sa na rozdiel od svojej pôvodnej funkcie, v rámci ktorej bol v ekonómii a poisťovníctve využívaný k objasneniu asymetrických vzťahov medzi poisteným a poisťiteľom, dnes začína využívať aj v teórii medzinárodných vzťahov, kde sa primárne aplikuje na problematiku humanitárnej intervencie (Bílková 2012, s. 111).

Celá záležitosť je síce nóvum, humanitárna intervencia však vo svojej podstate predstavuje klasický problém teórie morálneho hazardu (Kuperman 2002, s. 384) – prítomnosť poistenia vyvoláva dostatočný podnet k tomu, aby poistení modifikovali svoje konanie až do tej miery, že sa správajú riskantnejšie, pretože sú proti následkom svojich činov chránení poisťkou, a teda za ne plne nenesú zodpovednosť (Stiglitz 1983, s. 5).

Existenciu poisťky a z nej vyplývajúceho morálneho hazardu je v kontexte humanitárnej intervencie možné identifikovať v situácii, v ktorej skupina povstalcov, za normálnych okolností neschopná ohroziť alebo zvrhnúť štátnu autoritu (Western 2006, s. 75), v snahe realizovať vlastné politické ciele, môže kalkulovať s možnosťou, že ak zámerne vyprovokuje vlnu násilia, obeťou ktorého sa stanú ich vlastní civilisti, medzinárodné spoločenstvo bude intervenovať, aby týchto civilistov ochránilo a zabránilo domovskému štátu realizovať odvetu v plnej miere (Kuperman 2008a, s. 51). V konečnom dôsledku takto humanitárna intervencia povstalcom poskytne príležitosť realizovať za normálnych okolností nerealizovateľné politické ciele pri, pre nich akceptovateľnej úrovni nákladov.²

Disponuje však teória, pôvodom z poisťovníctva a ekonómie, potenciálom skúmať a interpretovať okolnosti vzniku humanitárnej intervencie?

Alan Kuperman³ tvrdí, že áno. A je jedným z prvých (Rauchhaus 2009, s. 871), kto sa analógiou humanitárnej intervencie ako formy poisťky skúmal otázku, či jej motorom nemôže byť práve morálny hazard.

²Tamtiež. napr. pri určitej úrovni straty na životoch civilistov

³**Alan J. Kuperman** aktuálne pôsobí na pozícii Associate Professor of Public Affairs na University of Texas, Austin, USA. V rámci svojej špecializácie sa dlhodobo zaoberá aplikáciou teórie morálneho hazardu na humanitárnu intervenciu. Najväčší ohlas spôsobili jeho články: KUPERMAN, A. J. Moral Hazard of Humanitarian Intervention: Lessons from the Balkans. In: *International Studies Quarterly*, marec 2008, roč. 52, č.1, s.49-80.

KUPERMAN, A. J. Mitigating the Moral Hazard of Humanitarian Intervention. Lessons from Economics. In: *Global Governance: A Review of Multilateralism and International*

Jeho hlavná hypotéza, že „*humanitárna intervencia ako novovzniknutá norma môže paradoxne vyvolávať vznik násilných vnútroštátnych konfliktov, a tým nezámerne spôsobovať presne tie ľudské tragédie, ktorým mala za cieľ predísť*“ (Kuperman 2009a, s. 22), posúva diskusiu ohľadom vzťahu medzi (možnou) intervenciou a jej vplyvom na dynamiku vzniku a priebehu vnútroštátneho konfliktu za hranice jej bežného rozsahu.

Interpretácia humanitárnej intervencie optikou morálneho hazardu je zaujímavá hlavne preto, že spochybňuje základný predpoklad, že zavedená norma humanitárnej intervencie automaticky znižuje výskyt prípadov genocídy a etnických čistiek v rámci občianskych konfliktov.

Až na výnimku konfliktov v Kosove a Bosne a Hercegovine však Kupermanovi empirické dôkazy potvrdzujúce, že by norma humanitárnej intervencie počet a intenzitu etnických a občianskych konfliktov zvýšila, chýbajú.

Zástancovia teórie morálneho hazardu humanitárnej intervencie túto skutočnosť nerozporujú. A ani netvrdia, že dopady humanitárnej intervencie musia byť vždy nutne negatívne. Upozorňujú však na to, že existencia normy humanitárnej intervencie môže za istých okolností viesť k tomu, že povstalci budú modifikovať svoje konanie tak, že namiesto umierneného prístupu budú preferovať rizikové správanie a spustia samovražednú rebéliu proti niekoľkonásobne silnejšej štátnej autorite, čím dôjde ku konfliktu (Kuperman 2006, s. 2).

A práve príčina tejto anomálie a na prvý pohľad rizikového, nepochopiteľného a iracionálneho rozhodnutia niektorých povstalcov vystaviť seba a svojich civilistov (takmer istej) násilnej odвете domovského štátu, predstavuje paradox v centre pozornosti (nielen) Kupermanovho skúmania.

Môže humanitárna intervencia už aj tak komplikovanú situáciu ešte skomplikovať a môžu dôsledky intervencie byť opačné jej pôvodnému zámeru, ktorým je redukcia násilia a ochrana civilistov pred genocídou a etnickými čistkami? (Kuperman 2008a, s. 49)

Mnohí tvrdia, že nie (T. W. Crawford, R. W. Rauchus, J. Western, R. H. Wagner, A. Grigorian, A. J. Bellamy, P. D. Williams). Kontroverznosť tejto otázky spôsobuje, že sa názory akademikov na využiteľnosť teórie morálneho hazardu vo sfére, pre ktorú nebola navrhovaná, výrazne líšia.

K nedostatku empirických dôkazov a rozporu ohľadom reálnych, praktických dopadov morálneho hazardu na humanitárnu intervenciu sa pridáva aj teoreticko-metodologická otázka, ako čo najefektívnejšie teoreticky uchopiť množstvo praktických rozdielov medzi kontextom, v ktorom funguje vzťah poistený – poisťovňa, a kontextom, v ktorom sa odohráva občiansky konflikt.

Organizations, apríl – jún 2008, roč. 14, č. 2, s.219-240. [Citované 13/04/2013.] Dostupné na internete: <http://www.epsusa.org/events/07conf/kupermanpaper.pdf>

Interdisciplinárny presah morálneho hazardu humanitárnej intervencie má za dôsledok, že analytický aparát morálneho hazardu, využívaný pri jeho aplikácii na tradičné oblasti, je v rámci medzinárodných vzťahov často využiteľný len v obmedzenej miere a musí byť v budúcnosti výrazne modifikovaný.

Kupermanova interpretácia humanitárnej intervencie preto v teoretickej rovine predstavuje jeden z prvých pokusov o alternatívny, interdisciplinárny pohľad na intervencie tretích strán v rámci občianskych vojen.

Jeho prístup je síce netradičný, ale Alan Kuperman nie je jediný, kto adresuje tento deficit v teórii medzinárodných vzťahov a skúma (a posúva) limity aplikovateľnosti teórie morálneho hazardu na oblasť humanitárnej intervencie.

Za posledných 15 rokov sa sformovala relatívne malá skupina akademikov (D. Rowlands, D. Carment, A. J. Kuperman, T. W. Crawford, R. W. Rauchhaus, J. Western, R. H. Wagner, A. Grigorian), ktorá analyzuje možné neočakávané a nechcené následky humanitárnej intervencie pomocou teórie morálneho hazardu. Paradoxne, predstavitelia tejto tzv. školy morálneho hazardu humanitárnej intervencie s Kupermanovými závermi ohľadom kontraproduktívnych účinkov humanitárnej intervencie vo väčšine prípadov nesúhlasia.

Interdisciplinárne prekážky spôsobujú, že teoretický prístup ku konceptu morálneho hazardu humanitárnej intervencie zatiaľ nebol sformulovaný do takej miery, že by existovali pevne stanovené princípy a zákony obmedzujúce diskusiu len na pár nevyriešených otázok (Bílková 2012, s. 116).

Práve naopak. Otázok je stále viac otvorených ako uzatvorených, pričom dodnes chýba ucelený teoretický základ morálneho hazardu humanitárnej intervencie, ktorý by bol založený na systematickom prístupe a bol by schopný jasne identifikovať mechanizmus produkujúci nežiaduce následky (Rauchhaus 2009, s. 874).

Do dnešnej doby bol problematike morálneho hazardu humanitárnej intervencie vymedzený najširší priestor v časopise *Ethnopolitics* v roku 2005 (roč.2, č.4). Špeciálne vydanie obsahovalo historicky najväčšiu koncentráciu článkov hlavných predstaviteľov školy morálneho hazardu humanitárnej intervencie.⁴ Jeho cieľom nebolo vytvorenie kostry celého teoretického základu problematiky, ale bola to predovšetkým kritická analýza konkrétnych otázok limitujúcich schopnosť morálneho hazardu byť efektívnym nástrojom skúmania humanitárnej intervencie.

⁴Konkrétne špeciálne vydanie obsahovalo nasledujúce články, ich hlavné závery sú súčasťou tejto práce, predovšetkým analýzy v kapitole 1.3:

KUPERMAN, A.J.: Suicidal Rebellions and the Moral Hazard of Humanitarian Intervention.

CRAWFORD, T. W.: Moral Hazard, Intervention and Internal War: A Conceptual View

GRIGORIAN, A.: Third-party Intervention and Escalation in Kosovo: Does Moral Hazard Explain It?

RAUCHHAUS, R. W.: Conflict Management and the Missapplication of Moral Hazard Theory.

WESTERN, J.: Illusions of Moral Hazard: A Conceptual and Empirical Critique

WAGNER, R. H.: The Hazards of Thinking about Moral Hazard

Jediný spôsob ako atakovať a posúvať limity je vedieť, kde presne sú.

Hlavným cieľom tohto článku je preto prispieť ku komplexnému zmapovaniu stavu súčasného poznania konceptu morálneho hazardu tak, aby bolo možné v rámci budúceho výskumu vytvoriť kompaktný prehľad existujúceho teoretického základu morálneho hazardu humanitárnej intervencie.

Vzhľadom k tomu, že jednou z najvýznamnejších prekážok rozvoja tohto konceptu je nekoncentrovanosť a roztrúsenosť informácií, článok sa koncentruje špecificky na identifikáciu slabých a silných stránok konceptu a ich analýzu, čím sa pokúša tento nedostatok prekonať. Ambíciou zvoleného prístupu je príprava základného teoretického rámca pre adresovanie otázky, do akej miery (a či vôbec) je morálny hazard využiteľným a efektívnym interpretačným prostriedkom analýzy okolností vzniku humanitárnej intervencie.

2 POZITÍVA KONCEPTU

Či už je podľa akademikov kombinácia morálneho hazardu a humanitárnej intervencie kompatibilná alebo nie, morálny hazard vnáša do skúmania procesu humanitárnej intervencie niekoľko pozitív, už len tým, že posúva uvažovanie mimo komfortnú zónu a núti nás formulovať nové otázky.

Pozitívum jeden. Vzhľadom ku krátkej histórii tejto interdisciplinárnej synergie, nie je teoretický prístup ku konceptu morálneho hazardu humanitárnej intervencie zatiaľ sformulovaný do tej miery, že by existovali pevne stanovené princípy a zákony limitujúce diskusiu len na pár nevyriešených otázok (Bílková 2012, s. 116). Interdisciplinárny presah vnáša do problematiky humanitárnej intervencie novú perspektívu a umožňuje formulovať alternatívne otázky, ktoré presahujú tradičný rámec využitia jak teórie morálneho hazardu, tak aj humanitárnej intervencie.

Pozitívum dva. Morálny hazard poskytuje alternatívny pohľad na motiváciu povstalcov zmeniť rizikový profil svojho správania a podieľať sa na realizácii (za normálnych okolností neakceptovateľného) rizika za predpokladu ich očakávania, že týmto spôsobom vyvolajú intervenciu (Bílková 2012, s. 111). To znamená, že aplikácia morálneho hazardu na analýzu dynamiky konfliktu posúva problém do psychologickej roviny, pričom sa koncentruje na odhalenie motivácie a preferencií jednotlivých hráčov.

Z tejto perspektívy sa z vyprovokovania rebélie stáva racionálne rozhodnutie povstalcov, čím sa ich úloha v občianskom konflikte dostáva ďaleko za rámec pasívnych objektov a nevinných obetí genocídneho násillia. Teória morálneho hazardu povstalcov stavia do role strategického subjektu diania (Grigorian 2006, s. 46), pričom zdôrazňuje, že práve sklon ohrozenej skupiny riskovať často prispieva ku vzniku genocídneho násillia (Grigorian 2006, s. 59). Tretie strany hrozia zasiahnuť do konfliktu s cieľom ochrany minorít v prípade, že budú vystavené násilliu, a tým poskytujú minoritám a ich predstaviteľom „opačné“ podnety, aby hrali „hardball“

s domovských štátom alebo aby dokonca vyprovokovali presne to násilie, ktorému tretie strany chceli predísť (Grigorian 2006, s. 47).

So zmenou v prístupe ku skupine povstalcov dochádza i k zmene v interpretácii násilnej odvetvy zo strany domovského štátu. Tá už viac nie je považovaná len za čistý apolitický barbarizmus (Grigorian 2006, s. 46), či dôkaz pomýlenej ideológie a vražedného nacionalizmu daného štátu (Grigorian 2006, s. 59). Povstalci a štáty sú považovaní za strategických aktérov, čo znamená, že v rámci interpretácie z pohľadu teórie morálneho hazardu sú tak humanitárna intervencia ako aj občianska vojna považované za dôsledok strategickej interakcie medzi nimi.

Pozitívum tri. Táto strategická interakcia medzi jednotlivými zúčastnenými aktérmi otvára priestor pre uvažovanie nad občianskou vojnou ako nad problémom vyjednávania medzi štátmi a minoritami (Grigorian 2006, s. 46), pričom konkrétne konanie jednotlivých hráčov v rámci procesu vyjednávania je funkciou ich vyjednávacej sily. Vyjednávacia pozícia povstalcov je ovplyvnená nielen ich podielom na rozdelení moci v danom štáte, ale aj pravdepodobnosťou, s ktorou môžu počítať s eventuálnou externou pomocou v prípade konfliktu (Grigorian 2006, s. 59).

Čím je perspektíva intervencie z pohľadu povstalcov reálnejšia, tým väčší je jej vplyv na konanie povstalcov. Perspektíva intervencie môže mať neželaný vplyv na pozíciu ohrozených minorít pri vyjednávaní (Grigorian 2006, s. 47-48), nakoľko im umožňuje zvyšovať svoje požiadavky voči domovskému štátu ako aj ich ochotu podstúpiť možné riziko.

Rovnakú logiku je možné použiť aj v prípade domovského štátu, ktorého vyjednávacia pozícia je ovplyvnená stabilitou jeho podielu moci ako aj kredibilitou hrozieb tretej strany, že bude intervenovať. Pravdepodobnosť, ktorú povstalci i domovský štát prisudzujú reálnosti vzniku intervencie, sa stáva endogénnou/integrálnou súčasťou procesu ich vyjednávania.

3 NEGATÍVA KONCEPTU

Pôvodná aplikácia teórie morálneho hazardu v oblasti poisťovníctva a ekonómii predstavuje pre jej využitie v oblasti humanitárnej intervencie niekoľko prekážok a obmedzení. Ak má byť teória morálneho hazardu schopná priblížiť sa k vysvetleniu komplexného fenoménu svetovej politiky (Bellamy - Williams 2012, s. 541), bude si musieť, v rámci ďalšieho výskumu, s týmito slabými miestami poradiť.

Nasledujúca časť je prienikom hlavných podnetov a doporučení ako to dosiahnuť.

3.1 MORÁLNY HAZARD NEMENÍ CHARAKTER, ALE STRATEGICKÝ KONTEXT

Morálny hazard podľa Kupermana vzniká v prípade existencie ochrany pred rizikom (často vo forme poistenia), ktorá u poisteného nezámerne podnecuje dva typy správania - nezodpovedné vystavovanie sa riziku alebo nekalé riskovanie.

Táto definícia automaticky evokuje, že v tom lepšom prípade je poistený ľahostajný k možnosti, že svojim nezodpovedným správaním paralelne zvyšuje pravdepodobnosť vzniku poistnej udalosti, pretože prípadná strata je krytá poistkou. V tom horšom prípade sa poistený vedome angažuje v podvodnom správaní s cieľom poistnú udalosť vyvolať.

Kupermanova definícia morálneho hazardu je blízka vnímaniu morálneho hazardu v 19.storočí, ktorý rozdeľoval ľudí na dobrých a zlých, pričom osoby, z akýchkoľvek dôvodov vyhodnotené ako nemorálne, poistovne nepoistovali.

Naopak, Rauchhaus kritizuje tento prístup⁵ a upozorňuje na to, že paradox morálneho hazardu nevyplýva z toho, že niektorí ľudia chcú zámerne spáchať podvod, ale z toho, že aj poctiví, racionálne konajúci ľudia môžu modifikovať svoje správanie práve takým spôsobom, ktorý zvýši pravdepodobnosť materializácie rizika, a tým aj ich nároky na prípadné plnenie z poistnej zmluvy (Rauchhaus 2006, s. 66).

Rauchhaus týmto nadväzuje na Paulyho, ktorý ako jeden z prvých upozornil na to, že morálny hazard nesúvisí s morálkou poistených subjektov, ale je dôsledkom ich racionálneho rozhodovania.

Z pohľadu súčasnej ekonomickej teórie je morálny hazard štruktúra, ktorá zo svojej podstaty umožňuje poistenému, aby ju využíval, a to predovšetkým vtedy, keď jedná racionálne, tj. maximalizuje svoj úžitok. Snaha o adresovanie podstaty problému morálneho hazardu by preto nemala byť smerovaná na subjektívne súdy o kvalite charakteru či o deficite morálky poisteného.

Poistení sú takí, akí sú.

Všetko, čo o nich v situácii všadeprítomnej asymetrie v informáciách s určitosťou vieme, je to, že sú schopní modifikovať svoje správanie (Rauchhaus 2006, s. 66), čím sa môže zvýšiť pravdepodobnosť materializácie rizika, proti ktorému sú poistení (Rauchhaus 2006, s. 65). Ale skutočnosť, že poistený berie do úvahy existenciu poistky pri rozhodovaní o tom, či riskovať alebo nie (Wagner 2006, s. 87), nie je dostatočným dôkazom a ani nepotvrďuje jeho zlý či dobrý charakter, čokoľvek už jedna či druhá kategória znamená.

Prenesené do prostredia humanitárnej intervencie, pozmenené správanie povstalcov a ich ochota riskovať vyplývajú skôr z toho, že tretia (intervenujúca) strana, na základe svojho konania alebo na základe príslubov konat', vytvára štruktúru podnetov. Tieto podnety podporujú ostatných aktérov v tom, aby podstúpili riziká, ktorým by sa za iných okolností vyhli (Crawford 2006, s. 29). Zmena v správaní

⁵Hlavný rozdiel medzi definíciou morálneho hazardu Kupermana a Rauchhausu spočíva v motívoch poisteného vyvolať poistnú udalosť, legalite jeho konania ako aj v preferenciách poisteného ohľadom výsledkov zvoleného konania (Rauchhaus, R. Conflict Management and the Misapplication of Moral Hazard Theory. s. 66.)

povstalcov neznamena, že došlo k zmene podstaty ich cieľov (Crawford 2006, s. 9), ale že došlo k zmene v konštalácii okolností.

Intervenujúca strana zapojením sa do konfliktu mení pôvodný a formuje nový „strategický kontext“ pre realizáciu politických cieľov povstalcov. To znamená, že humanitárna intervencia alebo jej perspektíva netransformuje (dobrú) minoritu na (zlých) povstalcov, ale prináša nový mechanizmus a mení prostredie, v ktorom a prostredníctvom ktorého povstalci môžu realizovať svoje ciele. Morálny hazard nevytvára povstalcov a ani neformuje ich charakter, ale môže vytvoriť priestor, aby povstalci uskutočnili svoj zámer (Crawford 2006, s. 29). Je to len tak ako to je.

3.2 HUMANITÁRNA INTERVENCIA AKO HAZARDÉR?

Základná Kupermanova hypotéza je pomerne obsiahlou kritikou humanitárnej intervencie.

Tým najzávažnejším tvrdením je, že humanitárna intervencia nielen zlyháva pri ochrane ohrozených civilistov, ale že ich aj sama ohrozuje, pretože už samotná existencia zavedenej normy humanitárnej intervencie je sama o sebe dostatočným dôvodom k tomu, aby (síce nezámerné) motivovala povstalcov vyvolať rebéliu. Humanitárna intervencia tým môže nezámerné vyvolávať vznik násilných vnútroštátnych konfliktov, ku ktorým dochádza po tom, čo domovské štáty reagujú odvetou až v rozmeroch genocídneho násilia (Kuperman 2009a, s. 19, 22, 26). Humanitárna intervencia takto spôsobuje presne tie ľudské tragédie, ktorým mala za cieľ predísť (Kuperman 2009a, s. 22) a ku ktorým by podľa Kupermana inak nedošlo (Kuperman 2009a, s. 22).

Táto všeobecná rovina kritiky je doplnená aj o malý počet konkrétnych prípadov z Bosny, Kosova a Darfúru. V každom z nich je genocídne násilie označené za „priamy následok“ novovychádzajúcej normy humanitárnej intervencie, respektíve normy Responsibility to Protect („R2P“) (Kuperman 2009a, s. 23 In: Bellamy – Williams 212, s. 541).

Kupermanova hypotéza implikuje, že od vzniku noriem humanitárnej intervencie a R2P po konci Studenej vojny, došlo k nárastu vnútroštátnych konfliktov s medzinárodným zapojením sa ako aj k zvýšeniu genocídneho násilia.

Problémov s týmto tvrdením je niekoľko.

Tým prvým je, že Kupermanova definícia humanitárnej intervencie je tak široká, že sa jeho hypotéza stáva takmer nemerateľná (Bellamy – Williams 2012, s. 544). Kuperman do humanitárnej intervencie zahrnul celé spektrum aktov, čím po prvé, výrazne odbočuje od definície humanitárnej intervencie väčšiny akademikov, ktorí zvyknú medzi hlavné znaky intervencie zahrnúť predovšetkým použitie sily (Bílková 2012, s.117), Kuperman ďalej ani nerieši otázku toho, či sa stupeň morálneho hazardu zintenzívňuje v závislosti od typu podniknutej akcie. Môže však verejná kritika generovať rovnakú mieru morálneho hazardu ako vojenská operácia?

A generuje vojenská operácia v Afrike rovnakú mieru morálneho hazardu ako vojenská operácia v Európe (Bellamy – Williams 2012, s. 543)?

Druhým negatívom Kupermanovej širokej definície humanitárnej intervencie je to, že nekorešponduje so základnou logikou morálneho hazardu. Riziko, ktorému povstalci čelia, tj. vznik genocídneho násilia páchaného na vlastných civilistoch, je natoľko vážne, že povstalci by s najväčšou pravdepodobnosťou neriskovali vyprovokovanie materializácie tohto rizika, ak by aspoň z dlhodobého hľadiska v danom prípade nebolo zvažované použitie vojenskej sily. V opačnom prípade ich riskovanie by bolo iracionálne (Bílková 2012, s. 117), čo by znamenalo, že tento typ situácie nespĺňa hlavné predpoklady, na ktorých je založený koncept morálneho hazardu.

Druhý, zásadnejší, problém spočíva v tom, že Kupermanovo tvrdenie neodpovedá empirickým zisteniam.

Western upozorňuje na to, že neexistujú takmer žiadne dôkazy, na základe ktorých by bolo možné dospieť k jednoznačnému záveru, že norma humanitárnej intervencie zhoršuje situáciu (Western 2006, s. 75). Podľa neho, analýzy poukazujú na pokles v počte a frekvencii občianskych a etnických konfliktov od vzniku normy humanitárnej intervencie (Western 2006, s. 75).

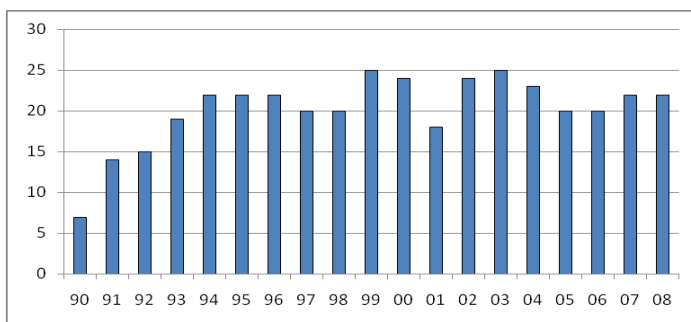
Western ďalej Kupermana kritizuje za nekonzistentnosť pri výbere empirickej opory svojej ambiciózneho hypotézy, v rámci ktorej využíva analýzu autorov B. Harff a T. R. Gurr, ktorí skúmali 44 prípadov genocídy a politicídy v období medzi 1945-1989. Tvrdí, že Kupermanova hypotéza (vo všeobecnej rovine) ohľadom kontraproduktívnych účinkov humanitárnej intervencie vychádza z analýzy dát za obdobie pred jej vznikom (tj. pred koncom Studenej vojny) a nemôže preto zakladať Kupermanom popísanú kauzalitu (Western 2006, s. 80).

Autorská dvojica Bellamy a Williams reagovala analýzou korelácie medzi realizovanou humanitárnou intervenciou a počtom ozbrojených rebélií. Ich analýza predstavuje jeden z prvých pokusov o vyplnenie medzery empirického testovania všeobecnej platnosti hlavnej hypotézy morálneho hazardu humanitárnej intervencie.

Bellamy a Williams vychádzali z definície humanitárnej intervencie ako medzinárodného nasadenia vojenských, policajných a civilných misií (tj. intervencií) pre humanitárne účely. Tento prístup im umožnil humanitárne intervencie aspoň čiastočne kvantifikovať. Definícia, ktorú Bellamy a Williams využívali, neobsahuje všetky, často nekvantifikovateľné, podkategórie Kupermanovej definície humanitárnej intervencie.

Graf 1 zahŕňa počet takto definovaných humanitárnych intervencií, ku ktorým došlo v období medzi rokmi 1990 a 2008 (Bellamy – Williams 2012, s. 544).

Graf 1: Počet humanitárnych intervencií, 1990 -2008

Prameň: Bellamy, A.J.a Williams, P.D. On the Limits of Moral Hazard: The „Responsibility to Protect“, Armed Conflict and Mass Atrocities. s. 546.

Autori ako vychádzajúci bod analýzy použili rok 1990, tj. koniec Studenej vojny, ktorý predstavuje počiatok využívania normy humanitárnej intervencie, na ktorú po roku 2001 nadviazala norma R2P. V sledovanom období došlo k nárastu vo využití humanitárnych intervencií vo vnútroštátnych konfliktoch.

Teória morálneho hazardu je založená na hypotéze, že väčšina genocídneho násillia je vyprovokovaná ozbrojenými rebéliami, ktoré spúšťajú ohrozené skupiny s cieľom vyvolať humanitárnu intervenciu. Ak má byť tento predpoklad pravdivý, zaznamenaný nárast humanitárnych intervencií by mal byť spojený s paralelným (a potenciálne vyšším) nárastom v počte ozbrojených rebélií proti štátnym autoritám.

Bellamy a Williams preto následne identifikovali vnútroštátne konflikty medzi aspoň jednou neštátnou skupinou povstalcov a štátnou autoritou v období medzi rokmi 1990 – 2008 (Bellamy – Williams 2012, s. 546).

Tab. 1: Počet rebélií eskalujúcich do ozbrojeného konfliktu, 1990 – 2008

Rok	Celkový počet	Počet závažných konfliktov	% závažných konfliktov
1990	45	26	58
1993	47	29	62
1996	48	29	60
1999	37	24	65
2002	33	21	64
2005	31	18	58
2008	26	13	50

Prameň: Bellamy, A.J.a Williams, P.D. On the Limits of Moral Hazard: The „Responsibility to Protect“, Armed Conflict and Mass Atrocities. s. 549.

Výsledky ich analýzy sú v rozpore s hlavnou hypotézou morálneho hazardu humanitárnej intervencie.

Medzi rokmi 1990 - 2008 došlo k celkovému poklesu vo všetkých formách ozbrojených rebélií proti domovským štátom. Kým medzi rokmi 1990 – 1999 bol zaznamenaný mierny nárast v počte rebélií, ktoré eskalovali, po tomto období dochádzalo už len k znižovaniu ich počtu, pričom závažné konflikty poklesli celkovo o polovicu. Tento pokles podľa Bellamy a Williams korešponduje so vznikom a pokusmi o formalizáciu R2P po roku 2001.

Zatiaľ čo v roku 1990 bol počet závažných ozbrojených rebélií vyšší ako počet humanitárnych intervencií, v roku 2008 to už bolo naopak. Zaujímavosťou je, že počet rebélií začal klesať po roku 1995-6, tj. potom, čo počet humanitárnych intervencií začal stúpať. Tento trend je v rozpore s logikou morálneho hazardu, podľa ktorej by počet rebélií spolu s nárastom počtu humanitárnych intervencií mal stúpať (Bellamy – Williams 2012, s. 546).

Bellamy a Williams na základe analyzovaných dát konštatujú, že ohrozené skupiny mali podstatne nižší sklon spúšťať rebélie proti svojim vládam od vzniku noriem R2P a humanitárnej intervencie. Normy humanitárnej intervencie a R2P mali teda zrejme malý vplyv na to, že v sledovanom období došlo k ústupu od eskalácie rebélií. Zároveň však tvrdia, že tieto normy majú malý vplyv na to, či ozbrojená rebélie bude eskalovať do závažného konfliktu.

Bellamy a Williams v závere svojej analýzy falzifikovali hypotézu, že humanitárna intervencia a R2P fungujú ako vzdialené príčiny genocídneho násillia, nakoľko ich vznik ako aj nárast v ich počte je spojený so súčasným poklesom počtu rebélií (Bellamy – Williams 2012, s. 547). Namiesto vyvolávania nového genocídneho násillia, vznik noriem humanitárnej intervencie a R2P koreluje s poklesom výskytu nových prípadov (Bellamy – Williams 2012, s. 547).

3.3 POČET HRÁČOV. DVAJA MÁLO. TRAJA MÁLO?

Jedným z hlavných rozdielov, na ktoré akýkoľvek pokus o aplikáciu schémy morálneho hazardu, pôvodne vyvinutej v oblasti poisťovníctva a ekonómie, na humanitárnu intervenciu nutne narazí, je kvantita a kvalita subjektov zapojených do transakcie.

Klasický koncept morálneho hazardu určený pre kontext poisťovníctva a ekonómie pracuje s modelom o dvoch typoch hráčov v jasne určených úlohách - poisťovňa a poistený. To znamená, že takýto model analyzuje morálny hazard prebiehajúci na jednej osi v smere poistený – poisťovňa.

Využitie analógie modelu pre dvoch hráčov je možné aj v kontexte humanitárnej intervencie: intervenujúca strana v roli poisťovne, povstanci hrajú poistených, genocídne násillie predstavuje poistené riziko a humanitárna intervencia je istou formou poistenia.

Realita humanitárnej intervencie je však výrazne komplexnejšia a jej analógia s poisťovňou prestáva fungovať v momente, keď chceme v modeli nájsť vhodné

miesto pre domovský štát ako kľúčového hráča so zásadným vplyvom na vznik, vývoj a priebeh tak občianskeho konfliktu ako aj humanitárnej intervencie.

Na rozdiel od poisťovníctva a ekonómie teda aj tá najskomprimovanejšia verzia schémy humanitárnej intervencie musí obsahovať minimálne tri skupiny hráčov – povstalcov, domovské štáty a intervenujúcu stranu. Vzájomné vzťahy, ako aj interakcia medzi týmito aktérmi, sa odohrávajú na troch osiach: povstalci – domovský štát, domovský štát – intervenujúca strana a povstalci – intervenujúca strana.

Väčšina akademikov, ktorí sa venujú problematike morálneho hazardu humanitárnej intervencie, prízvukuje potrebu zakomponovať domovský štát do modelu, čím by došlo k rozšíreniu analytického aparátu modelu o ďalšiu os a jeho priblíženiu realite.

Nájsť miesto pre domovský štát v pôvodnom modeli morálneho hazardu vôbec nie je jednoduché. Úlohu domovského štátu nie je možné prirovnáť k náhodným udalostiam, exogénnym faktorom typu vietor, lavína či požiar, ktoré, síce zásadným spôsobom ovplyvňujú materializáciu poisteného rizika, ale nemajú vlastnú vôľu a ani schopnosť ovplyvniť pravdepodobnosť svojho výskytu. Domovský štát rozhoduje o svojom konaní, je preto nutné ho začleniť a pristupovať k nemu ako k endogénnej časti modelu.

Do dnešnej doby bol morálny hazard humanitárnej intervencie formálne modelovaný ako model pre dvoch hráčov. Najväčší priestor a pozornosť dostal vzájomný vzťah medzi intervenujúcou stranou a skupinou povstalcov (Bílková 2012, s. 127) a to aj napriek tomu, že z kombinácie možných interakcií je vzťah medzi týmito dvoma aktérmi väčšinou najslabší (Rauchhaus 2009, s. 877) a najmenej inštitucionalizovaný.

Vzhľadom k tomu, že najväčšia interakcia prebieha medzi domovským štátom a intervenujúcou stranou, je nutné v rámci budúceho výskumu túto skutočnosť zohľadniť. V prípade pokračovania využívania dvojrozmerného modelu by bolo efektívnejšie sa zamerať na analýzu vzťahov domovský štát – intervenujúca strana.

Ešte efektívnejšie by však bolo vytvorenie formálneho modelu zachytávajúceho interakciu medzi (minimálne) tromi zúčastnenými hráčmi.

3.4 KVALITA AKTÉROV ALEBO KVALITNÍ AKTÉRI

Otázka kvality aktérov do istej miery sumarizuje diskusiu ohľadom podobnosti a rozdielov medzi morálnym hazardom v poisťovníctve a v humanitárnej intervencii, nakoľko sa dotýka takmer všetkých jeho hlavných súčastí. Do problematiky charakteristických znakov aktérov humanitárnej intervencie sa premietajú dichotómie ako subjekt vs. objekt, aktívny vs. pasívny, morálny vs. racionálny, či unitárny vs. kolektívny.

Po prvé, jedným z najvýznamnejších prínosov aplikácie teórie morálneho hazardu na vnútroštátny konflikt je formulovanie vzťahu medzi minoritami a štátom

ako strategickej interakcie. V tomto vzťahu už viac daná minoritná skupina nie je projektovaná len ako objekt násilia (Grigorian 2006, s. 46), ale stáva sa z nej strategický subjekt. Nový rozmer dostáva aj charakter štátu, nakoľko jeho násilná odvrátená, páchaná na minoritách, nie je z pohľadu morálneho hazardu vnímaná iba ako čistý apolitický barbarizmus (Grigorian 2006, s. 46), ale ako racionálna reakcia.

Po druhé, v modeli morálneho hazardu humanitárnej intervencie bude nutné zachytiť každého jednotlivého hráča ako aktívneho aktéra procesu. Týka sa to predovšetkým role domovského štátu, ako tretieho hráča. Domovský štát, na rozdiel od aplikácie v poisťovníctve a ekonómii, nie je možné vnímať len ako náhodnú udalosť typu force major ako napríklad zemetrasenie, ktorého samotná existencia, bez ďalších činov, postačuje k materializácii rizika.

Aj napriek tomu, že Kuperman sa pokúsil o začlenenie úlohy domovských štátov do modelu, pri aplikácii svojej hypotézy na Kosovo, nepracoval so Srbskom ako s autonómnym hráčom, s plne nezávislou úlohou v celom procese vedúcom k humanitárnej intervencii. S cieľom priblížiť model realite, bude do neho potrebné inkorporovať rozhodovací proces Srbska, tj. fakt, že Srbsko malo ako nezávislý štát možnosť si vybrať, akým spôsobom bude reagovať na eventuálne nezodpovedné alebo nekalé konanie povstalcov, čím spoluvytváralo výsledok situácie. Srbsko (rovnako ako akýkoľvek iný domovský štát) malo zásadný vplyv na to, či genocídne násilie (poistná udalosť) nastane a či vôbec bude kompenzácia vo forme humanitárnej intervencie potrebná (Grigorian 2006, s. 46).

Po tretie, morálny hazard bude nutné zbaviť asociácií a spomienok na morálkou, ktoré kvôli svojmu názvu po celú svoju históriu vyvoláva. Mark Pauly už v roku 1986 upozornil na to, že morálny hazard nesúvisí s morálkou (Pauly 1968, s. 531), ale výhradne s racionálnym ekonomickým jednaním daných aktérov (Pauly 1968, s. 535). Z predstaviteľov školy morálneho hazardu humanitárnej intervencie problematiku morálky otvára predovšetkým Rauchhaus upozornením na to, že koncept morálneho hazardu je odlišný od podvodu (Rauchhaus 2006, s. 66). Morálny hazard podľa neho nevyplýva z faktu, že niektorí ľudia chcú apriori spáchať podvod, ale z toho, že systém podnetov, ktoré morálny hazard vytvárajú, vedie poctivých a racionálnych ľudí k modifikovaniu svojho konania (Rauchhaus 2006, s. 66).

Morálny hazard je teda nutné zredukovať na to, čo skutočne predstavuje, tj. na súbor externých podnetov, ktoré nevytvárajú charakter daného aktéra, ale vytvárajú príležitosť, ktorú aktéri, ak sú racionálni hráči, využijú. Morálny hazard nenesie žiadnu informáciu o morálnosti charakteru aktérov, ale o tom, že aktéri, ktorí reagujú na ponúknuté podnety sa snažia maximalizovať svoj možný zisk.

Štvrtým rozdielom oproti konceptu morálneho hazardu humanitárnej intervencie a jeho aplikácie v rámci poisťovníctva/ekonómie je skutočnosť, že pri aplikácii na kontext humanitárnej intervencie model nepracuje s rovnakou jednotkou

analýzy (Bílková 2012, s. 121). Všetky subjekty zapojené do humanitárnej intervencie predstavujú (organizované) kolektívne entity – či už ide o štáty, neštátne skupiny alebo medzinárodné organizácie (Bílková 2012, s. 121). Kolektívny charakter týchto aktérov komplikuje využitie niektorých určujúcich kategórií ako napríklad nezodpovednosť či zámer, využívaných pri analýze individuálneho správania sa jednotlivca. Skupiny myslia a konajú inak ako jednotlivci a ich kolektívny rozmer je ťažké včleniť do teoretického modelu (Bílková 2012, s. 121).

Hlavný problém spočíva v tom, že neštátne skupiny ako kolektívny aktér, môžu mať väčšiu ochotu vystavovať sa vyššiemu riziku akému by sa vystavili poistení jednotlivci (Bílková 2012, s. 121). Kým poistení ľudia sú normálne „risk makers“ aj „risk takers“, skupinám alebo štátom sa často podarí tieto úlohy rozdeliť a transferovať dopad rizika svojho konania na iný subjekt.

3.5 ROVNOVÁHA ALEBO JE TO TAK, AKO TO JE

Aj napriek tomu, že jednoznačná odpoveď na otázku, čo je hnacím motorom paradoxného správania minoritnej skupiny, ktorá vyvolá rebéliu proti niekoľkonásobne silnejšej štátnej autorite a riskuje tým násilnú odvetu, ešte neexistuje, Grigorian už prichádza s novou, ešte paradoxnejšou otázkou.

Na prvý pohľad sa pýta jednoducho: Ako je možné, že je to tak, ako to je?

V svojej podstate sa však Grigorianovi podarilo sformulovať otázku rovnováhy (equilibrium) modelu humanitárnej intervencie pri troch hráčoch: „Prečo by eskalácia násilia mala predstavovať tzv. rovnovážny výsledok (ang. equilibrium outcome)?“ (Grigorian 2006, s. 48).

Ak má byť totiž teória morálneho hazardu aplikovateľná na dynamiku priebehu humanitárnej intervencie, podľa Grigoriana musí, okrem vysvetlenia motivácie a konania povstalcov, uchopiť aj motiváciu a konanie domovského štátu a intervenujúcej strany, a vysvetliť:

Po prvé, ako je možné, že domovský štát reaguje tak, ako reaguje, tj. že eskaluje konflikt aj napriek existujúcej hrozbe intervencie? Hrozbu intervencie je nutné inkorporovať do analýzy rozhodovania štátu (Grigorian 2006, s. 46).

Po druhé, ako je možné, že minority a intervenujúce strany reagujú tak, ako reagujú, tj. neočakávajú eskaláciu násilia zo strany štátu (Grigorian 2006, s. 48)?

Morálny hazard humanitárnej intervencie je založený na hypotéze, že hrozby intervencie komunikované zo strany tretích štátov vyvolajú dostatočný podnet k tomu, aby daná minorita formulovala svoje požiadavky a modifikovala svoje správanie na základe očakávania tejto externej pomoci. Ak táto úvaha platí, nasleduje otázka, prečo hrozby intervencie nedisponujú dostatočným potenciálom na to, aby ovplyvnili aj spôsob, akým domovský štát formuluje svoju reakciu na radikalizovanú minoritu.

Prečo sa domovský štát nechá vyprovokovať konaním rebelov v situácii, keď vie, že je potenciálnym terčom intervencie? A prečo v niektorých prípadoch musí jeho reakcia naberať až proporcie genocídneho násillia (Grigorian 2006, s. 48)?

Tieto otázky teória morálneho hazardu zatiaľ nevysvetlila a podľa Grigorianu je to hlavne preto, že sa nedostatočne venuje rozhodovaciemu procesu štátu (Grigorian 2006, s. 46). Upozorňuje na to, že násillie je pre štát nákladné za akýchkoľvek podmienok. To znamená, že aj v najjednostrannejších konfliktoch a bez nákladov, ktoré štátu spôsobí intervencia, je násillie pre štát neefektívne z pohľadu jeho dopadov ex-post (Grigorian 2006, s. 56).

Aj keď je v konfliktoch typu štát vs. minorita eliminácia súpera často prípustnou alternatívou, neznamená to, že z pohľadu štátu ide o preferovanú či optimálnu variantu. Domovský štát môže uprednostňovať ústupky minorite pred jej likvidáciou. Keď sa ukáže, že politika ústupkov nefunguje, štát môže siahnuť po metóde donucovania, ktorá pre samotný štát môže byť prijateľnejšou cestou ako celoplošná eliminácia minority (Grigorian 2006, s. 56).

Intervencie alebo hrozby intervencie domovskému štátu často znemožnia využitie donucovacej metódy a obmedzia jeho výber na elimináciu minority alebo kapituláciu jej požiadavkám (Grigorian 2006, s. 56). Prečo by si tretie strany vynucovali takýto výber (Grigorian 2006, s. 57)?

Ak si štát vyberie variantu eliminácie minority, môže to byť dôsledkom toho, že (1) považuje túto možnosť za menej nákladnú ako kapituláciu (Grigorian 2006, s. 57), alebo (2) že sa domnieva, že je nepravdepodobné, že by tretia strana v prípade pokusu štátu o elimináciu minority reagovala spustením intervencie s cieľom zabrániť mu v tom (Grigorian 2006, s. 48).

V prípade verejných hrozieb intervencie, by mali mať domovský štát a minoritná skupina rovnaký odhad pravdepodobnosti intervencie (Grigorian 2006, s. 57). Možným vysvetlením prisudzovania odlišnej pravdepodobnosti externej intervencii zo strany povstalcov a domovského štátu je, že hrozby intervencie nie sú pre nich rovnako kredibilné (Grigorian 2006, s. 57).

Grigorian upozorňuje na to, že kredibilitu nie je možné vnímať ako jasnú dichotómiu (Grigorian 2006, s. 57), t.j. že hrozby sú buď kredibilné alebo sú nekredibilné (Grigorian 2006, s. 57). V prípade, že by hrozby intervencie boli dokonale kredibilné, situáciu by nemohli viac zhoršiť (Grigorian 2006, s. 57), pretože štát by na rebéliu nemal reagovať a mal by sa vzdať bez boja (Grigorian 2006, s. 57). V prípade dokonale nekredibilných hrozieb by znova ku genocídne mu násilliu nedochádzalo, pretože povstalci by sa nemohli spoliehať na externú pomoc a zrejme by rebéliu nevyvolali, čo znamená, že štát by nereagoval genocídnym násillím.

Grigorian zároveň ako prvý oddeľuje dopady hrozieb intervencie od dopadov samotnej intervencie, čím upriamuje pozornosť na ďalší možný problém morálneho hazardu. Grigorianova myšlienka je založená na tom, že niekedy nie sú problémom

hrozby intervencie, ale samotná intervencia. Ako príklad uvádza to, že Slobodan Milošević v prípade Kosova podnikol odvetnú akciu až proti skutočnej intervencii, a nie proti jej hrozbe (Grigorian 2006, s. 57).

Z toho vyplýva ďalšia otázka. Morálny hazard vychádza z toho, že aktéri konajú racionálne s cieľom maximalizácie svojho úžitku. Je ale v takom prípade možné považovať Miloševićovo rozhodnutie spustiť kampaň masového vyhánania etnických Albáncov z Kosova za racionálne (Grigorian 2006, s. 35)?

A môže byť racionálne konať iracionálne?

3.6 ZMLUVA NA INTERVENCIU?

V prípade poistnej zmluvy vyžaduje analógia poisťovne veľkú mieru kreativity a predstavivosti (Rauchhaus 2009, s. 877).⁶

Aj keď opomenieme to, že u poisťovní, na rozdiel od prípadu humanitárnej intervencie, zvyčajne neexistujú žiadne pochybnosti o existencii poistnej zmluvy, zostávajúcich rozdielov nie je málo.

Poistné zmluvy sú formalizované, (často) štandardizované, záväzné a vymáhateľné dokumenty vystavené (väčšinou) v písomnej podobe. Poistná zmluva je symetrická v tom zmysle, že sú v nej jasne identifikované zmluvné strany, tj. poisťiteľ vie, na ktoré osoby/entity sa poisťka vzťahuje (Bílková 2012, s. 122) a zároveň poistený vie, kto bude poskytovať poistné plnenie v prípade vzniku škodovej/poistnej udalosti. Poistná zmluva ďalej definuje predmet poistenia, obsahuje výpočet práv a povinností zmluvných strán ako aj informáciu o postupe v prípade, že dôjde k materializácii rizika, tj. upravuje, za akých podmienok a obmedzení bude vyplácané poistné plnenie. Správanie zmluvných strán je predikovateľné (Bílková 2012, s. 121) do miery upravenej poistnou zmluvou.

Poistné zmluvy sú založené na princípe reciprocitu (Bílková 2012, s. 122), tj. poistený transferuje riziko nejistej straty na poisťiteľa výmenou za úhradu poisťky. Pri materializácii rizika má poistený povinnosť uhradiť poistné a poisťiteľ kompenzovať stratu (Bílková 2012, s. 123).

Charakter security guarantee. Existencia analógie poistnej zmluvy na humanitárnu intervenciu (tzv. security guarantee) je diskutabilná. Zmluva by mohla vyplývať z normy R2P alebo humanitárnej intervencie, do úvahy pripadajú aj konkrétne ad-hoc sľuby medzinárodného spoločenstva zasiahnuť v danom konflikte.

⁶Podľa Rauchhauusa sa humanitárna intervencia viac podobá na univerzálnu zdravotnú starostlivosť poskytovanú vládou ako na zdravotné poistenie. Zrejme najvhodnejšia je analógia medzi humanitárnou intervenciou a municipálnymi požiarnymi oddeleniami, ktoré iba hasia oheň, ale nerekonštruujú domy, čím nepropagujú podpaľačstvo.

Názory na súčasný normatívny status humanitárnej intervencie sú však v medzinárodných vzťahoch rôzne. Ak majú mať povstalci, ako racionálni hráči, dôvody domnievať sa, že v prípade eskalácie konfliktu humanitárna intervencia s istou pravdepodobnosťou nastane, v absencii nespochybniteľných pravidiel, kedy intervenovať, nie je jasné, o čo by sa tieto dôvody opierali (Bílková 2012, s. 122).

Aj keby existovala všeobecne platná norma humanitárnej intervencie, jej forma by sa líšila od poistnej zmluvy rozsahom strán, charakterom i obsahom (Bílková 2012, s. 122). V prípade humanitárnej intervencie môže okruh poistených zahŕňať akúkoľvek skupinu, ktorej potenciálne hrozí genocídne násilie. Poist'ovňu by v tomto prípade mohol predstavovať akýkoľvek cudzí štát, medzinárodná organizácia či dokonca medzinárodné spoločenstvo ako celok (Bílková 2012, s. 122).

Naviac v humanitárnej intervencii nie sú vzťahy medzi povstalcami a intervenujúcou stranou ani recipročné a ani symetrické. Povstalci môžu v konečnom dôsledku z normy humanitárnej intervencie profitovať tým, že vďaka nej budú môcť realizovať inak neuskutočniteľné ciele. Na rozdiel od poistených však o poistnej zmluve nevyjednávajú, teda nemajú vplyv na jej obsah, vrátane podmienok zmluvy (Bílková 2012, s. 123).

Intervenciu nie je možné označiť za povinnosť, prinajlepšom predstavuje právo tretích strán, ktoré sa môžu slobodne rozhodnúť, či budú konať alebo nie. Doterajšie pokusy zmeniť právo intervenovať na povinnosť (R2P) sa nestretli s úspechom (Bílková 2012, s. 123). To znamená, že povstalci (poistení) operujú v atmosfére konštantej neistoty. Nemajú záruku, že eskalácia konfliktu a vznik genocídneho násillia bude viesť k intervencii (Bílková 2012, s. 123) a ani istotu, že intervencia následne napomôže realizácii ich cieľov (ako napríklad zmena ich politického statusu⁷) (Bílková 2012, s. 123).

Tento fakt zmierňuje nevýhody vyplývajúce z informačnej asymetrie medzi povstalcami a intervenujúcou stranou a vyvažuje ich vzájomný vzťah. Kým poistitelia nemôžu s istotou vedieť, či sa poistení budú správať zodpovedne, poistení nemôžu s istotou vedieť, ako a či vôbec budú poistitelia na vznik rebélie reagovať (Bílková 2012, s. 123).

Ďalším dôležitým rozdielom medzi poistnou zmluvou a security guarantee je nejasnosť ohľadom toho, či security guarantee môže byť vôbec odmietnutá (Rauchhaus 2006, s. 70). Tretia strana by zrejme mohla intervenovať v prípade eskalácie násillia, a to aj v prípade, keby daná minorita podmienky security guarantee odmietla (Rauchhaus 2006, s. 70). Z toho vyplýva, že odmietnutie kontraktu zo strany minority ešte nemusí nutne ukončiť hru, tak ako by to bolo u poistnej zmluvy v klasickom

⁷Zmene politického statusu danej minority by mohol v rámci poist'ovníckej teórie odpovedať inštitút nadpoistenia, čo by znamenalo, že z požiadavky na zmenu politického statusu by sa stala požiadavka nad rámec nad rámec humanitárnej intervencie..

modeli morálneho hazardu (Rauchhaus 2006, s. 70), kde nárok na plnenie v prípade, že nedôjde k uzatvoreniu poistenej zmluvy, nevzniká.

Môže však tretia strana odmietnuť intervenovať? Tretie strany sú konfrontované s tzv. commitment dilemma (Rauchhaus 2009, s. 879). To znamená, že ak sa tretia strana kredibilne zaviazá k intervencii, domáca minorita môže využiť túto situáciu a angažovať sa v provokatívnom alebo rizikovom chovaní (Rauchhaus 2009, s. 879). Naopak, ak sa tretia strana vyhne kredibilnému záväzku k intervencii, potom domovský štát môže ignorovať varovania ako blafovanie a pokračovať v eskalácii násillia (Rauchhaus 2009, s. 879).

Z toho vyplýva, že rovnaký mechanizmus - kredibilita, ktorý zvyšuje schopnosť tretej strany donucovať cieľový štát jednať požadovaným spôsobom, zároveň môže pre tretiu stranu predstavovať komplikáciu, ak by chcela odmietnuť intervenovať alebo potrestať rizikové alebo provokatívne konanie minority (Rauchhaus 2009, s. 879).

Ak tretie strany nemôžu potrestať minoritu, prečo potom neanulujú security guarantee? Táto možnosť je ekvivalentom vyvážovacích klauzúl (ang. escape clause) z dôvodu identifikácie podvodu zo strany poisteného v poistnej zmluve (Rauchhaus 2009, s. 879). Pre vzťah poisťovňa - poistený je typické, že poisťovne disponujú inštrumentmi ako predchádzať, respektíve potrestať nežiaduce konanie poisteného. Poisťovňa môže v prípade, že poistený sám spôsobil poistnú udalosť alebo sa dopustil iného porušenia kontraktu, odmietnuť vyplatenie poistného plnenia.

V kontexte humanitárnej intervencie tretím stranám chýbajú efektívne mechanizmy prevencie alebo potrestania aktérov, ktorí podkopávajú snahy o conflict management (Rauchhaus 2009, s. 879) a vypovedanie kontraktu je problematické. A to nielen preto, že už len samotná existencia kontraktu na intervenciu je diskutabilná, ale predovšetkým preto, že dokázať minoritám porušenie kontraktu (teda to, že sami vyvolali genocídne násillie) môže byť v situácii CNN efektu a rizika obvinenia obetí z vyvolania konfliktu politicky nepriechné. Rovnako ako aj dištancovanie sa od konfliktu, ak by tým tretie strany umožnili vznik humanitárnej krízy (Rauchhaus 2009, s. 879).

Tento problém by mohol byť riešený prostredníctvom vyvážovacích klauzúl, ktoré by mali byť integrálnou súčasťou security guarantees. Boli by aplikované v prípadoch, kedy by domáca skupina prispievala alebo zapríčiňovala vznik násillia, na základe čoho by bola security guarantee anulovaná (Rauchhaus 2006, s. 71).

Okrem problematiky odstúpenia od security guarantee je spornou aj otázka jej vymáhateľnosti. Anarchická, slabo inštitucionalizovaná povaha prostredia, v ktorom sa pohybujú štáty, komplikuje proces uzatvárania a vymáhania zmlúv. V anarchickom usporiadaní neexistuje žiadny externý objektívny arbiter, ktorý by vynucoval a dohliadal na dodržiavanie dohôd (Herz 1950), z čoho vyplýva, že kontrakty

v medzinárodnej aréne musia byť samo-vymáhateľné (ang. self-enforcing) (Rauchhaus 2009, s. 872, 876).

Morálny hazard je v rámci ekonomickej teórie koncipovaný ako jeden z dvoch hlavných problémov, ktoré vznikajú ako dôsledok asymetrickej informácie prítomnej vo vzťahu typu principal - agent.⁸ Morálny hazard vzniká, keď poisťovňa nie je schopná priamo monitorovať alebo sledovať konanie poisteného (Pauly 1974, s. 45, Rauchhaus 2006, s. 66), ktoré vo svojom dôsledku (ne) priamo vedie ku vzniku poistnej udalosti. Poisťovňa vyvodzuje konanie poisteného v retrospektíve na základe sledovateľných výsledkov, ktoré vyplývajú z jeho konania ako i vplyvu exogénnych udalostí (Rauchhaus 2006, s. 66).

V kontexte humanitárnej intervencie je ale veľmi nepravdepodobné, že by intervenujúca strana nemohla sledovať alebo monitorovať konanie povstalcov (Rauchhaus 2006, s. 64). Otázka teda znie, ako potom humanitárna intervencia produkuje morálny hazard (Rauchhaus 2006, s. 66)?

3.7 PRÍLIŠ VŠEOBECNÉ. PRÍLIŠ JEDNODUCHÉ. PRÍLIŠ KRÁTKE.

Analýzu morálneho hazardu humanitárnej intervencie ďalej komplikuje aj vágne vymedzená hypotéza (norma humanitárnej intervencie spôsobuje vznik genocídneho násillia), založená na sledovaní jedinej premennej – očakávania povstalcov v súvislosti s externou intervenciou (tzv. očakávania externej intervencie).

Z toho vyplýva niekoľko otázok:

Po prvé. Výber počiatočného bodu. Vzhľadom k tomu, že hlavná hypotéza teórie morálneho hazardu je definovaná ako všeobecne platný kauzálny mechanizmus nezávislý na vstupoch ďalších premenných, mala by byť uplatniteľná, ak nie úplne vo všetkých, tak (minimálne) vo väčšine prípadov vzniku genocídneho násillia v rámci vnútroštátneho konfliktu. Podporná evidencia platnosti tejto hypotézy naprieč literatúrou morálneho hazardu humanitárnej intervencie uvádza len tri príklady – Kosovo, Bosna a Hercegovina a Sudán, a preto niektorí akademici začali upozorňovať na nebezpečenstvo tzv. selection bias.

Ten spočíva v tom, že metodologickým sitom morálneho hazardu neprešli prípady, v ktorých minority síce mohli opodstatnene očakávať externú intervenciu v prípade vzniku násillia voči nim, ale nepokúsili sa vyvolať rebéliu, a teda nepostupovali v zhode s tým, čo by sa podľa teórie morálneho hazardu očakávalo (Grigorian 2006, s. 49).

Dokonca aj veľmi limitovaná množina identifikovaných prípadov morálneho hazardu pri bližšom skúmaní odhaľuje závažné problémy a limity interpretácie pomocou morálneho hazardu (Bellamy – Williams 2012, s. 544). To ale neznamená, že morálny hazard nie je niekedy problémom (Grigorian 2006, s. 49).

⁸Druhým problémom je nepriaznivý výber (tzv. adverse selection)

Podľa Grigoriana pri aplikácii morálneho hazardu dochádza k systematickému výberu pozorovaní jednej premennej (Grigorian 2006, s. 48), pričom každý prípad je spätne analyzovaný len do bodu vzniku očakávania intervencie a z toho vyplývajúceho následného konania danej minority – spustenia rebélie (Grigorian 2006, s. 49). Výber očakávania externej intervencie ako jedinej premennej má teda zásadný vplyv na určenie dĺžky analyzovaného obdobia, od čoho sa ďalej odvíja identifikácia prípadov, ktoré potvrdzujú hlavnú hypotézu morálneho hazardu.

Konkrétne, Western kritizuje Crawforda aj Kupermana za to, že za počiatočný bod skúmania morálneho hazardu v prípade Kosova, stanovili rok 1998 (Western 2006, s. 78), t.j. iba jeden rok pred intervenciou. Podľa Westerna násilie nevzniká vo vákuu a analýza tak krátkeho časového rámca nie je schopná zachytiť príčiny a proces radikalizácie danej minoritnej skupiny a ani vznik občianskeho konfliktu. K tomu je nutný rozbor oveľa dlhšieho časového úseku berúceho do úvahy historický a strategický kontext (Western 2006, s. 79), v ktorom sa formujú pozície a motivácie všetkých hráčov, až dochádza k vnútroštátnemu konfliktu (Western 2006, s. 79). Western dodáva, že rebéliám vždy predchádza istá forma obdobia kontroverznej štátnej politiky voči minorite, vrátane využitia nástrojov ako policajná brutalita, zákazy vychádzania, vyvlastnenie pozemkov alebo masové vyhánanie (Western 2006, s. 76).

Po druhé. Jednoduchá kauzalita. Tým, že sa morálny hazard zameriava len na jednu premennú (očakávanie intervencie tretej strany), vytvára sa jednoduchý, lineárny kauzálny reťazec vedúci priamo od existencie medzinárodnej normy k vyprovokovaniu rebélie a vzniku genocídneho násillia (Western 2006, s. 75).

Príčiny vzniku vnútroštátnych konfliktov sú komplexnejšie a ich identifikácia nie je bez určenia širších trendov a platných kauzálnych mechanizmov možná (Western 2006, s. 84). Analýza jedinej premennej, očakávania externej intervencie, však automaticky redukuje vysvetlenie komplexného fenoménu na jedinú kľúčovú premennú (Bellamy – Williams 2012, s. 541). Zužuje tým celý súbor možných príčin konfliktov iba na malý počet (ne)relevantných faktorov a ignoruje množstvo zásadných kauzálnych aspektov ako napríklad širší sociálny a historický kontext, vnímanie neprávosti (Gurr 1970) či úlohu politických a ekonomických faktorov ako motorov rebélie (Weinstein 2007, Collier – Hoeffler 2004).

Z toho dôvodu kritici morálneho hazardu varujú, že morálny hazard poskytuje potenciálne zavádzajúce vysvetlenie skutočných motivácií a zámerov jednotlivých aktérov a ponúka nekompletný výklad vzniku rebélie a konfliktu (Bellamy – Williams 2012, s. 558). Podľa kritikov by morálny hazard v extrémnom prípade nesprávnym určením príčin vzniku konfliktu mohol prispieť k obvineniu obetí konfliktu z vyvolania rebélie.

Na druhej strane, vznik rebélie nie je ničím nezvyčajným a na tom hypotéza morálneho hazardu nič nezmení. Pokiaľ samovražednú rebéliu proti násobne silnejšej štátnej autorite vyvolá podstatne slabšia menšina, vzniká istá anomália, ktorú by mohol

objasniť práve morálny hazard. Jednoduchá lineárna kauzalita, ktorú aktuálne koncept morálneho hazardu humanitárnej intervencie využíva k vysvetleniu fenoménu samovražedných rebélií, znehodnocuje možnú pridanú hodnotu aplikácie teórie morálneho hazardu a nevyužíva jej potenciál vysvetliť, prečo táto anomália vzniká, tj. prečo niektoré minoritné skupiny rebelujú a iné nie.

S cieľom využitia tohto potenciálu je v rámci budúceho výskumu nutné rozdeliť priebeh konfliktu (a tým aj hypotézu) na menšie úseky a skúmať konštaláciu okolností (premenné), ktorá vytvára podmienky pre vznik morálneho hazardu.

Po tretie. Dôraz na medzinárodnú úroveň analýzy. Tvrdenie, že očakávanie intervencie spôsobuje vznik genocídneho násillia, presúva centrum analýzy vzniku, dynamiky a trvania (Bellamy – Williams 2012, s. 557) občianskeho konfliktu z lokálnej na medzinárodnú úroveň. Aj napriek tomu, že medzinárodný rozmer konfliktu je nepochybne dôležitým komponentom mozaiky jeho príčin a dopadov, mnohé štúdie poukazujú na to, že lokálna politická dynamika má väčšiu vypovedajúcu schopnosť pri pokusoch o vysvetlenie radikalizácie danej menšiny a vzniku vnútroštátneho konfliktu (Autesserre 2010, Kalyvas 2006).

Rekonštrukcia analyzovaných prípadov morálneho hazardu humanitárnej intervencie by preto mala byť doplnená o komplexnejšie objasnenie daných konfliktov na základe najdôležitejších historických súvislostí na pozadí (minimálne) politických a ekonomických faktorov.

3.8 EŠTE RAZ A PRESNEJŠIE

Potreba exaktnejšieho vymedzenia všetkých komponentov konceptu morálneho hazardu humanitárnej intervencie sa nesie naprieč celým spektrom jeho kritiky.

Najzraniteľnejším miestom modelu je jeho základná hypotéza, že samovražedná rebélia povstalcov je výsledkom „opačných“ podnetov, ktoré boli vytvorené normou humanitárnej intervencie. Dôvodom kritiky tejto hypotézy nie je ani tak jej kontroverznosť, ako to, že stojí na slabo špecifikovaných premenných (Western 2006, s. 75).

Ak si má teda teória morálneho hazardu nájsť svoje stabilné miesto pri analýze efektivity humanitárnej intervencie, je nutné zamerať sa na jej konceptuálny rozvoj. Po prvé, model potrebuje bližšie a presnejšie definície kľúčových pojmov, vrátane tých najzákladnejších, ako sú humanitárna intervencia, morálny hazard či genocídne násillie. To isté platí pre hlavné analytické kategórie typu negatívne precedensy a „opačné“ podnety (Western 2006, s. 80).

Druhým rozmerom rozvoja modelu je pokus o lepšie uchopenie kauzálneho mechanizmu vedúceho k humanitárnej intervencii. Vzhľadom k tomu, že kauzálne

mechanizmy sú tvorené entitami (jednotlivci, skupiny, štáty, atď.) a ich aktivitami,⁹ v rámci analýzy je potrebné jasne určiť všetkých relevantných aktérov a faktory, ktoré vplývajú na formovanie ich preferencií a pozícií.

Morálny hazard humanitárnej intervencie vychádza z očakávaní externej intervencie ako jedinej premennej modelu. Z pohľadu skúmania kauzálnych závislostí je preto nutné identifikovať nové závislé a nezávislé premenné, ktoré sú súčasťou kauzálneho reťazca vedúceho k intervencii, na základe čoho bude možné formulovať nové hypotézy.

Tretia rovina posunu modelu je praktická, založená na hlbšom empirickom testovaní (Western 2006, s. 83) tých občianskych konfliktov, u ktorých došlo k intervencii, ako aj tých, kde k intervencii nedošlo. Cieľom budúceho empirického testovania morálneho hazardu humanitárnej intervencie by malo byť presnejšie určenie, za akej súhry okolností dochádza k morálnemu hazardu na strane povstalcov. To znamená, že v rámci budúceho výskumu by malo dôjsť k odklonu od doterajšieho až dogmatického predpokladu jasnosti tzv. „intervening“ premennej, že rebeli iniciujú násilie, pretože sú si istí, že môžu očakávať intervenciu (Western 2006, s. 79).

4 ZÁVER

Článok skúmal interpretačný potenciál, pridanú hodnotu a limity aplikácie ekonomickej teórie morálneho hazardu na kontext humanitárnej intervencie z teoretického hľadiska.

Hlavným cieľom tohto článku bolo posúdenie efektivity interdisciplinárneho prepojenia ekonomickej teórie morálneho hazardu s problematikou humanitárnej intervencie. Cieľom článku bolo prispieť k vytvoreniu prvého kompaktného prehľadu existujúceho teoretického základu morálneho hazardu humanitárnej intervencie a komplexne zmapovať stav súčasného poznania konceptu morálneho hazardu humanitárnej intervencie. V článku boli identifikované a analyzované slabé a silné stránky konceptu. Cieľom zvoleného postupu bolo odstrániť jednu z prekážok rozvoja konceptu morálneho hazardu humanitárnej intervencie, ktorou je nekoncentrovanosť a roztrúsenosť informácií.

⁹Metóda process tracing poskytuje veľmi efektívny metodologický aparát pre skúmanie kauzálnych súvislostí.

Pre väčší detail k metóde process tracing viz.:

George, A. L. - Bennett, A. (2004) Case Studies and Theory Development in the Social Sciences. the Belfer Center for Science and International Affairs. 350s. ISBN 0-262-07257-2 (alk. paper)

Pre väčší detail k analýze aktérov a ich činností viz.:

Beach, D. - Pedersen, R. B. (2013) Process-Tracing Methods: Foundations and Guidelines. University of Michigan Press. ISBN-10: 047205189X. 208s..

Aj napriek tomu, že koncept zatiaľ nemôže poskytnúť ucelenú, logicky konzistentnú interpretáciu vzniku vnútroštátneho konfliktu pri existencii hrozby intervencie tretej strany, testované tvrdenie, že „koncept morálneho hazardu predstavuje efektívny nástroj skúmania humanitárnej intervencie“ nie je možné bez ďalšieho výskumu považovať za falzifikované.

Naopak, zapojenie morálneho hazardu do kauzálneho mechanizmu vzniku konfliktu pri hrozbe intervencie interpretuje udalosti a rozhodnutia jednotlivých aktérov konať tak, ako konali, z novej perspektívy, a tým ponúka nový, alternatívny spôsob ako nahliadať na vnútroštátny konflikt a intervencie.

Interdisciplinárna kombinácia morálneho hazardu a humanitárnej intervencie nie je síce plne kompatibilná, morálny hazard však vnáša do skúmania procesu humanitárnej intervencie množstvo pozitív, nakoľko posúva uvažovanie nad touto problematikou mimo komfortnú zónu a núti nás nielen opätovne položiť si už mnohokrát zodpovedané otázky, ale aj formulovať nové.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. AUTESSERRE, S. (2010): *The Trouble with the Congo. Local Violence and the Failure of International Peacebuilding*. [Online.] Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 344 s. ISBN: 978-0-521-15601-1. [Citované 20.12.2015.] Dostupné na internete: <http://assets.cambridge.org/97805211/56011/frontmatter/9780521156011_frontmatter.pdf>
2. BEACH, D. – PEDERSEN, R. B. (2013): *Process-Tracing Methods: Foundations and Guidelines*. [Online.] University of Michigan Press, 2013. 208s. ISBN-10: 0472051890. [Citované 15.9.2015] Dostupné na internete: <<https://books.google.cz/books?id=5iulb1MInPcC&pg=PA39&lpg=PA39&dq=causal+mechanisms+consist+of+parts+composed+of+entities+that+engage+in+activities&source=bl&ots=Q4zKK279WM&sig=40r1vrwjiSGZU8ZcvIcrJVang0E&hl=en&sa=X&ved=0CB8Q6AEwAGoVChMI25n4iNSFyAIVQzsUCh23-gpi#v=onepage&q=entities%20&f=false>>.
3. BELLAMY, A. J., WILLIAMS, P. D. (2012): On the Limits of Moral Hazard: The 'Responsibility to Protect', Armed Conflict and Mass Atrocities. [Online.] In: *European Journal of International Relations*, 2012, roč.18, č.3, s.539-571. [Citované 17.12.2012.] Dostupné na internete: <<http://ejt.sagepub.com/content/18/3/539.full.pdf+html>>.
4. BÍLKOVÁ, V. (2012): Some Caution, Please: Applying the Concept of Moral Hazard to Humanitarian Intervention. [Online.] In: *Central European Journal of International & Security Studies*, 2012, roč.6, č.2, s.111-133. [Citované 20.12.2012.] Dostupné na internete: <http://cejiss.org/sites/default/files/Article%2005_1.pdf>.

5. COLLIER, P. – HOEFFLER, A. (2004): Greed and Grievance in Civil War. [Online.] In: *Oxford Economic Papers*. Oxford University Press, 2004, roč.56, č.4, s.563-595. [Citované 30.12.2015.] Dostupné na internete: <<http://www.jstor.org/stable/3488799>>.
6. CRAWFORD, T.W. (2006): Moral Hazard, Intervention and Internal War: A Conceptual Analysis. s.26-44. In: (ed.) a (ed.). CRAWFORD, T.W. - KUPERMAN, A. J. (2006): *Gambling on Humanitarian Intervention: Moral Hazard, Rebellion and Civil War*. Routledge, New York, 2006, 100s. ISBN: 0-415-46374-2.
7. GEORGE, A. L. - BENNETT, A. (2004): *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. [Online.] Cambridge: MIT Press, 2004, 350s. ISBN 0-262-07257-2 (alk. Paper). [Citované 31.7.2015.] Dostupné na internete: <<https://books.google.cz/books?id=JEGzE6ExNgC&pg=PA89&lpg=PA89&dq=richard+fenko+soaking+and+poking&source=bl&ots=HL2g37o4Vy&sig=EodnB2XWyz3b9XKw8cBLxxM4jwY&hl=en&sa=X&ved=0CEoQ6AEwBmoVChMIydyQvteFyAIVxdsCh0kmgIH#v=onepage&q=intervening%20causal%20process&f=false>>.
8. GRIGORIAN, A. (2006): Third-party Intervention and Escalation in Kosovo: Does Moral Hazard Explain It? s.45- 63. In: (ed.) a (ed.). CRAWFORD, T. W. - KUPERMAN, A. J. (2006). *Gambling on Humanitarian Intervention: Moral Hazard, Rebellion and Civil War*. Routledge, New York, 2006, 100s. ISBN: 0-415-46374-2.
9. GURR, T. (1970): *Why Men Rebel*. Princeton University Press. New York, 1970. 440s. ISBN-10: 1594519145.
10. HERZ, J. H. (1950): Idealist Internationalism and the Security Dilemma. [Online.] In: *World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, január 1950, roč.2, č.2, s.157-180. [Citované 30.12.2015.] Dostupné na internete: <<http://www.jstor.org/stable/2009187>>.
11. KALYVAS, S. N. (2006): *The Logic of Violence in Civil War*. Cambridge University Press, 2006, 510s. ISBN: 9780521670043.
12. KUPERMAN, A. J. (2002): *Tragic Challenges and the Moral Hazard of Humanitarian Intervention. How and Why Ethnic Groups Provoke Genocidal Retaliation*. PhD Thesis, International Relations and International Economics School of Advanced International Studies, Johns Hopkins University, Massachusetts Institute of Technology. Dept. of Political Science, 2002, 406s. [Citované 17.12.2012.] Dostupné na internete: <<http://dspace.mit.edu/handle/1721.1/36342>>.
13. KUPERMAN, A. J. (2006): Suicidal Rebellions and the Moral Hazard of Humanitarian Intervention. s.1-25. In: (ed.) a (ed.). CRAWFORD, T. W. - KUPERMAN A. J. (2006): *Gambling on Humanitarian Intervention: Moral*

- Hazard, Rebellion and Civil War*. New York. Routledge, 2006, 100s. ISBN: 0-415-46374-2.
14. KUPERMAN, A. J. (2008a): Moral Hazard of Humanitarian Intervention: Lessons from the Balkans. [Online.] In: *International Studies Quarterly*. Oxford University Press, 2008, roč.52, č.1, s.49-80. [Citované 28.12.2015.] Dostupné na internete: <https://www.researchgate.net/publication/227616158_The_Moral_Hazard_of_Humanitarian_Intervention_Lessons_from_the_Balkans>.
 15. KUPERMAN, A. J. (2008b): Mitigating the Moral Hazard of Humanitarian Intervention. Lessons from Economics. [Online.] In: *Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations*, apríl – jún 2008, roč.14, č.2, s.219-240. [Citované 13.04.2013.] Dostupné na internete: <<http://www.epsusa.org/events/07conf/kupermanpaper.pdf>>.
 16. KUPERMAN, A. J. (2009a): Rethinking the Responsibility to Protect. [Online.] *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*, zima-jar 2009, roč.10, č.1, s.19-27. [Citované 26.12.2015.] Dostupné na internete: <<http://www.journalofdiplomacy.org/>>.
 17. KUPERMAN, A. J. (2009b): Wishful Thinking Will Not Stop Genocide: Suggestions for a More Realistic Strategy. [Online.] In: *Genocide Studies and Prevention: An International Journal*, 2009, roč. 4, č. 2, čl. 10, s.190-199. [Citované 17.12.2012.] Dostupné na internete: <<http://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1138&context=gs>>.
 18. PAULY, M. V. (1974): Overinsurance and Public Provision of Insurance: The Roles of Moral Hazard and Adverse Selection. [Online.] In: *The Quarterly Journal of Economics*. Oxford University Press, február 1974, roč.88, č.1, s.44-62. [Citované 22.08.2015.] Dostupné na internete: <<http://www.jstor.org/stable/1881793>>.
 19. PAULY, M. V. (1968): The Economics of Moral Hazard: Comment. [Online.] In: *The American Economic Review*. American Economic Association, jún 1968, 1.časť, roč.58, č.3, s.531-537. [Citované 30.08.2015.] Dostupné na internete: <<http://www.jstor.org/stable/1813785>>.
 20. RAUCHHAUS, R. W. (2006): Conflict Management and the Misapplication of Moral Hazard Theory. s.64-73. In: (ed.) a (ed.). CRAWFORD, T.W. - KUPERMAN, A. J. (2006): *Gambling on Humanitarian Intervention: Moral Hazard, Rebellion and Civil War*. Routledge. New York, 2006, 100s. ISBN: 0-415-46374-2.
 21. RAUCHHAUS, R. W. (2009): Principal-Agent Problems in Humanitarian Intervention: Moral Hazards, Adverse Selection, and the Commitment Dilemma. [Online.] In: *International Studies Quarterly*. Wiley, december 2009,

- roč.53, č.4, s.871- 884. [Citované 30.12.2015.] Dostupné na internete: <<http://www.jstor.org/stable/27735127>>.
22. STIGLITZ, J.E. (1983): Risk, Incentives and Insurance: The Pure Theory of Moral Hazard. [Online.] In: *The Geneva Papers on Risk and Insurance*, január 1983, č.26, s.5-8. [Citované 26.12.2015.] Dostupné na internete: <[https://www.genevaassociation.org/media/220469/ga1983_gp8\(26\)_stiglitz.pdf](https://www.genevaassociation.org/media/220469/ga1983_gp8(26)_stiglitz.pdf)>.
23. WAGNER, H. (2006): The Hazards of Thinking about Moral Hazard. s.86-95. In: (ed.) a (ed.). CRAWFORD, T.W. - KUPERMAN, A. J. (2006): *Gambling on Humanitarian Intervention: Moral Hazard, Rebellion and Civil War*. Routledge. New York, 2006, 100s. ISBN: 0-415-46374-2.
24. WALTZ, K. N. (1960): Man, the State, and War: A Theoretical Analysis. [Online.] In: *Political Science Quarterly. Academy of Political Science*, september 1960, roč.75, č.3, s.448-450. [Citované 31.12.2015.] Dostupné na internete: <<http://www.jstor.org/stable/2146402>>. In: (ed.) a (ed.). CRAWFORD, T.W. - KUPERMAN, A. J. (2006): *Gambling on Humanitarian Intervention: Moral Hazard, Rebellion and Civil War*. Routledge. New York, 2006, 100s. ISBN: 0-415-46374-2.
25. WALTZ, K. N. (1979): *Theory of International Politics*. New York: Addison-Wesley series in political science. Mass McGraw-Hill.Boston, 1979, 251s. ISBN: 0-07-554852-6.
26. WEINSTEIN, J. M. (2007): Inside Rebellion. The Politics of Insurgent Violence. [Online.] In: *Comparative Political Studies*, september 2007, roč.40, č.9, s.1146-1151. [Citované 31.12.2015.] Dostupné na internete: <<http://stathis.research.yale.edu/documents/Weinstein.pdf>>.
27. WESTERN, J. (2006): Illusions of Moral Hazard: A Conceptual and Empirical Critique. s.74-85. In: (ed.) a (ed.). CRAWFORD, T.W. - KUPERMAN, A. J. (2006). *Gambling on Humanitarian Intervention: Moral Hazard, Rebellion and Civil War*. Routledge, New York, 2006, 100s. ISBN: 0-415-46374-2.